

EDMUND FRYCKOWSKI
Bydgoszcz

Z BADAŃ NAD ROLĄ KOBIET W SOCJALISTYCZNYCH PRZEOBRAŻENIACH WSPÓŁCZESNEJ WSI POLSKIEJ

Kobiety wiejskie w życiu społeczno-gospodarczym wsi i rolnictwa, praca zbiorowa pod red. Henryka Bednarskiego. Bydgoszcz 1978. Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Międzywydziałowy Instytut Nauk Społecznych w Bydgoszczy. Praca wydana staraniem Wojewódzkich Związków Kółek Rolniczych w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku, ss. 176, cena 31,- zł.

Pierwsze zainteresowania Henryka Bednarskiego problematyką społecznej roli kobiet wiejskich widoczne są już w Jego pracy o losach absolwentów średnich szkół rolniczych¹, która kończy się ciekawym ustępem o karierze zawodowej kobiet – absolwentek średnich szkół rolniczych. Fragment tej pracy stał się przyczynkiem do szerszych badań Autora nad sytuacją społeczno-zawodową kobiety wiejskiej. W wyniku tego otrzymaliśmy dwa artykuły o pracy i życiu kobiet wiejskich² oraz ich drodze do zawodu rolnika³ wydane przez Komisję Filozofii i Socjologii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego. Efektem wielu wnikliwych badań było ukazanie się w 1976 r. interesującego studium, przedstawiającego ogólne prawidłowości i tendencje określające społeczną rolę kobiet wiejskich⁴.

Obecnie otrzymaliśmy w opracowaniu Autora kolejną pracę: „Kobiety wiejskie w życiu społeczno-gospodarczym wsi i rolnictwa”. Stanowi ona kontynuację oraz uszczegółowienie szeregu tez zawartych w pracy poprzedniej. Książka, licząca 176 stron, została wydana przez wydawnictwo uczelniane WSP w Bydgoszczy staraniem Wojewódzkich Związków Kółek Rolniczych w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku.

Recenzowana publikacja składa się ze wstępu oraz dwóch części. Część I zawiera pięć studiów; Henryka Bednarskiego, Aktywność polityczna kobiet wiejskich; Marii Roguszki-Klupś, Społeczne determinanty udziału kobiet w kulturze wsi współczesnej; Stanisława Michalskiego, Udział kobiet wiejskich w upowszechnianiu postępu w rolnictwie; Henryka Bednarskiego i Andrzeja Gustowskiego, Społeczne uwarunkowania zdrowotności kobiet wiejskich oraz Bogdana Wawrzyniaka i Henryka Bednarskiego, Sylwetka zawodowa instruktorki rolnej w gminie. Część II, zatytułowana: Kobiety wiejskie o swej pracy, życiu i działalności społecznej, ma charakter autobiograficzno-pamiętnikarski i zawiera 31 wypowiedzi (przede wszystkim działaczek Kół Gospodyń Wiejskich) w dyskusji na sympozjum aktywu Kół Gospodyń Wiejskich województwa bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego, które zostało zorganizowane w Toruniu w marcu 1976 r. staraniem Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego i Wojewódzkich Związków Kółek Rolniczych w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku (wyboru i opracowania materiału dokonała Helena Pszczółkowska).

H. Bednarski w swym studium o aktywności politycznej kobiet wiejskich wykazuje,

iz czynnikami wpływającymi na stopień aktywności politycznej są: ilość czasu wolnego, wiek, wykształcenie oraz liczebność rodziny. Stosunkowo wyższy wskaźnik przynależności młodszych kobiet do Partii, stronnictw i organizacji społeczno-politycznych jest w dużej mierze wynikiem ich uprzedniej działalności w Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. Posiadają one dzięki temu większe doświadczenie w pracy politycznej i wyższą dojrzałość społeczno-polityczną. Nie bez wpływu jest tu także skorelowany dodatnio z młodszymi wiekiem czynnik wykształcenia i ogólnego poziomu kulturalnego, znacznie wyższy u kobiet młodszych dzięki upowszechnieniu oświaty i powszechnemu dostępowi do różnych dziedzin kultury w okresie Polski Ludowej. Niższy wskaźnik aktywności politycznej kobiet starszych jest także związany z posiadaniem przez nie zazwyczaj liczniejszej rodziny. Autor kończy studium cenną próbą określenia optymalnego modelu aktywizacji politycznej kobiet wiejskich, który uwzględnia szczególną rolę „gminnego centrum sterującego działalnością polityczną”, albowiem dotychczas zasadniczym mankamentem działalności społeczno-politycznej w środowisku wiejskim jest jej dezintegracja.

M. Roguszka-Klupś zajmuje się społecznymi uwarunkowaniami i determinantami uczestnictwa kobiet wiejskich w kulturze, a zwłaszcza określeniem miejsca i roli wybranych warunków i czynników społecznych, współkształtujących procesy czynnego udziału kobiet tak w tradycyjnych elementach kultury wiejskiej, jak i w nowoczesnych treściach i formach kultury ogólnonarodowej. Studium ma charakter teoretycznego przeglądu problematyki przedmiotu badań i zawiera szereg istotnych dyrektyw natury metodologicznej w tym zakresie. Autorka trafnie podkreśla dominującą rolę instytucji państwa socjalistycznego we współczesnej wsi polskiej, wpływających na poglądy, wyobrażenia i postawy mieszkańców wsi.

Studium prof. S. Michalskiego omawia pojęcie postępu w rolnictwie i jego upowszechnianie, tradycje emancypacji zawodowej i społeczno-ideowej kobiet wiejskich oraz udział kobiet wiejskich w propagowaniu postępu w rolnictwie w Polsce Ludowej. W szczególności Autor ukazuje udział kół gospodyń wiejskich w rozwoju postępu w rolnictwie, w tym w funkcjonowaniu gospodarstw przodowniczych oraz rolę Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej w przygotowaniu dziewcząt do pełnienia ról gospodyń wiejskich. Studium zawiera szereg cennych uogólnień teoretycznych i wskazań metodologicznych. W zakończeniu tej interesującej rozprawy Autor dochodzi do wniosku, iż ukształtowało się obecnie kilka torów upowszechniania postępu w rolnictwie, które łącznie tworzą swoisty system, ale „ów system stanowi swoisty zbiór norm i zasad, oddzielonych od swej teoretycznej podstawy” (s. 72). Działalność wielu instytucji w dziedzinie upowszechniania postępu w rolnictwie oparta jest na warunkach i zasadach, które posiadają charakter wskazań praktycznych. Owe „recepturalne dyrektywy” są – zdaniem Autora – źródłem rutyny zawodowej, która jest bardzo niebezpiecznym zjawiskiem w funkcjonowaniu tych instytucji. Autor widzi w związku z tym „pilną potrzebę opracowania teoretycznych przesłanek złożonego procesu technologii upowszechniania postępu w rolnictwie, obejmującego najnowsze osiągnięcia dyscyplin zoo- i agrotechnicznych oraz przodujących doświadczeń praktyki rolnej” (s. 72).

Opracowanie H. Bednarskiego i A. Gustowskiego pt. „Społeczne uwarunkowania zdrowotności kobiet wiejskich” stanowi raport z terenowych badań socjomedycznych

przeprowadzonych w warunkach klinicznych w Klinice Położnictwa i Chorów Kobietych Filii Gdańskiej Akademii Medycznej w Bydgoszczy pod kierunkiem doc. dra hab. J. Łukasika. Kierunki analiz socjologicznych ustalone były przy współpracy z Międzywydziałowym Instytutem Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Badania te wykazały znaczny postęp w realizacji nakreślonej przez VI Zjazd i rozwiniętej przez VII Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej polityki społecznej państwa, co znajduje swój wyraz we wzroście wszystkich wskaźników socjalnych, głównie warunków mieszkaniowych i poziomu materialnego życia rodziny, jak również w objęciu ogółu mieszkańców wsi wszechstronną opieką lekarską.

W ostatnim studium B. Wawrzyniak i H. Bednarski zapoznają nas z sylwetką zawodową instruktorki rolnej w gminie. Są nimi przede wszystkim osoby młode (ponad 70% badanych nie przekroczyło 30 roku życia, z wykształceniem średnim (88,3%), w tym głównie o charakterze rolniczym (93,9%), posiadające rodzinę (71,8%). W opinii instruktorek wiedza wyniesiona ze szkoły nie jest wystarczająca w zakresie pedagogiki, socjologii wsi, podstaw psychologii, oświaty rolniczej i organizacji pracy. Poza tym instruktorki zwracają uwagę, że do roli doradczej nie zostały właściwie przygotowane w systemie szkolnym. Praktyczna część edukacji szkolnej miała z reguły miejsce w wielkosektorowym rolnictwie, podczas gdy ich miejscem pracy stały się głównie gospodarstwa w rolnictwie rozdrobnionym, indywidualnym. Autorzy studium krytycznie odnoszą się do nowych programów akademii rolniczych, które wykreśliły z planów zajęć przedmiot „doradztwo rolnicze”, z czego można pośrednio wnosić, że wśród pracowników służb rolnych nie ma miejsca dla osób z wyższym wykształceniem. Autorzy postulują, aby do służb rolnych trafiały osoby nie na zasadzie selekcji negatywnej, jak to dotychczas jeszcze ma często miejsce, ale na podstawie surowej selekcji spośród wszystkich osób pretendujących do tego zawodu.

Szczególnego znaczenia w omawianej pracy nabiera druga jej część, zawierająca 31 wypowiedzi wygłoszonych w dyskusji na sympozjum aktywu Kół Gospodyń Wiejskich województwa bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego.

Wszystkie te wypowiedzi przenikają następujące motywy i tendencje:

1. Uderza głębokie zaangażowanie kobiet – działaczek Kół Gospodyń Wiejskich, widoczne w bogactwie podejmowanych inicjatyw i czynów społecznych (szkolenie społeczno-polityczne; inicjowanie i organizowanie działalności kulturalno-oświatowej; specjalistyczne szkolenie rolnicze; współudział w zarządzaniu gospodarką kółek rolniczych; troska o sprawy socjalne wsi, praca wychowawcza; organizowanie sezonowych dziecińców, placów gier i zabaw oraz udział w urządzaniu przedszkoli wiejskich i ognisk przedszkolnych; organizowanie kursów kroju, szycia, haftu, dziewiarstwa, racjonalnego żywienia, przetwórstwa warzyw i owoców; inicjatywy dotyczące elektryfikacji wsi, budowy domów rolnika, budowy wodociągu i doprowadzenie gazu; organizowanie wypoczynku, m. in. półkolonii, kolonii i nieobozowego lata dla dzieci).

2. Z wypowiedzi wynika wyraźnie, że rośnie rola kobiet w podnoszeniu poziomu produkcji rolnej, unowocześnianiu gospodarstw, wprowadzaniu mechanizacji w gospodarstwie domowym i produkcji zwierzęcej.

3. Wypowiedzi cechuje troska o podniesienie ogólnej kultury życia na wsi, o estetykę ubioru, mieszkania, obejścia.

4. Widoczna jest też głęboka troska o wychowanie młodego pokolenia. Przejawia się to w inicjowaniu szeregu form opieki nad dzieckiem wiejskim. Szereg wypowiedzi przenika niepokój, płynący z faktu, iż brak przedszkoli na wsi wpłynąć może ujemnie na naukę dzieci wiejskich w zreformowanej szkole. Wanda Sulek, członkini KGW w Linowie, stwierdza: „Organizujemy dziecińce letnie, ale to nas nie zaspokaja. Będą teraz szkoły 10-letnie. Czy nasze dzieci będą w stanie dobrze się uczyć, nie mając przygotowania początkowego w przedszkolu? Wiemy, że w mieście dzieci są lepiej przygotowywane do tej szkoły. Są na wsi ogniska przedszkolne, ale powinniśmy już wszędzie, gdzie są możliwości, mieć przedszkola stałe” (s. 167).

5. Wypowiedzi przenika głęboki patriotyzm ludowy, umiłowanie ziemi rodzinnej - wsi, regionu, całego kraju, duma z dokonanych przeobrażeń wsi i kraju i własnego w nich udziału. Kobiety nie skarżą się, chociaż są świadome ogromu zadań, jakie przed nimi stoją. Melania Kaszyńska ze wsi Wasilewko w woj. bydgoskim mówi: „Sumując osiągnięte wyniki społeczno-gospodarczego rozwoju naszego kraju, my, kobiety z dumą możemy patrzeć w przyszłość. Wiadomo, że rola i zadania nasze nie są łatwe, bo za dużo na naszych barkach spoczywa obowiązków: rodzina, wychowanie dzieci, praca zawodowa (...). Wiadomo, że napotykamy trudności, ale patrząc prawdzie w oczy – wierzymy, że potrafimy je skutecznie przelamać. Musi nas łączyć wspólna troska o dobro Ojczyzny” (s. 134-135). Praca kobiet wiejskich nie jest zawsze doceniana i właściwie uznawana. „O odznaczeniach kobiet wiejskich mało się słyszy; niestety, kobieta wiejska jest cichą bohaterką – nie pracuje dla orderów, pragnie tylko serdecznych słów uznania i pełnego szacunku oraz serdecznego uśmiechu na co dzień. To jest dla niej najlepszą nagrodą, bo z zasady jest skromna i mało żąda – według dewizy – lepiej dawać niż brać” (s. 135).

Z umiłowania Ojczyzny wynika postulat kultywowania tradycji, zwyczajów i obrzędów ludowych, Maria Wyciechowska stwierdza: „Oglądając występy zespołu Mazowsza czy Śląska, mówimy, że są wspaniałe, ale nie dostrzegamy, że piękne stare pieśni ludowe z naszej okolicy idą zupełnie w zapomnienie. Jeszcze jest czas na to, by te pieśni zebrać, uchronić od zapomnienia. Trzeba je przekazać naszym dzieciom i wnukom, żeby je poznały” (s. 136).

6. Z wypowiedzi wynika, że kobiety – działaczki Kół Gospodyń Wiejskich upatrują w pracy istotny sens swego życia, satysfakcję osobistą, widzą w pracy wartość moralną. Posłuchajmy jeszcze raz słów Marii Wyciechowskiej: „Praca społeczna w Kole Gospodyń Wiejskich to dalszy etap mojego szukania własnej drogi, którą, myślę teraz znalazłam. Czuję się potrzebna ludziom, bo robię coś, co potrzebne jest innym, a mój świat jest coraz większy, gdyż coraz więcej ludzi mnie otacza (...). Praca zawodowa i społeczna daje mi szansę ciekawego, prawdziwego życia, a awans ten zapewnił nam ustrój, w którym żyjemy” (s. 136).

W sumie omawiana książka stanowi cenny przyczynek do badań nad rolą kobiety wiejskiej w życiu społeczno-gospodarczym wsi i rolnictwa. Zainteresuje ona z pewnością nie tylko wąskie grono specjalistów, a więc przedstawicieli socjologii wsi, ekonomiki kształcenia, pedagogiki społecznej i pedagogiki rolniczej, lecz również szeroki aktyw oświatowy oraz władze administracyjne odpowiedzialne za politykę kadrową w rolnictwie.

PRZYPISY

¹ H. Bednarski, *Absolwenci średnich szkół rolniczych, ich funkcja społeczno-zawodowa*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1972.

² H. Bednarski, *O niektórych problemach pracy i życia kobiet wiejskich*, Prace Komisji Filozofii i Socjologii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, t. IV, PWN, Warszawa – Poznań 1976.

³ H. Bednarski, *Drogi kobiet wiejskich do zawodu rolnika*, Prace Komisji Filozofii i Socjologii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, t. V, PWN, Warszawa – Poznań 1976.

⁴ H. Bednarski, *Spoleczna rola kobiet wiejskich. Studium socjologiczne wsi województwa bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego*, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 1976.